

Лещенко Е.В.

Елементарна освіта Й. Песталоцці як пропедевтика початкової освіти М. Корфа

Лещенко Ельза Володимирівна, викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград, Україна

Анотація. У статті досліджується діяльність одного з перших фундаторів української земської освіти, громадського діяча барона М. Корфа. Висвітлюються витoki його педагогічної системи освіти та виховання у початкових класах земської школи. Розглядаються дидактичні прийоми викладання рідної та іноземної мов, запропоновані М. Корфом.

Ключові слова: земська школа, метод наочності, початкова освіта, навчальний процес, земський діяч

Вступ. онцептуальне вивчення та практичне використання історично-педагогічного досвіду для проектування науково-теоретичного пошуку і забезпечення перспективи української школи відповідає вимогам національної державної політики в освітній галузі України, яка спрямовує педагогічний процес сучасних навчально-виховних закладів, зокрема початкової школи, на реалізацію ідей національного виховання у контексті соціально-гуманістичних пріоритетів.

Відтак, сучасні теоретичні узагальнення процесів минулого вимагають від дослідників, науковців повному оцінити еволюцію освітнього руху й об'єктивно дослідити педагогічні явища, положення, концепції, ідеї, що носили реформаторський характер та мали інтегральне місце протягом тривалого розвитку педагогічної думки в Україні II пол. XIX ст.

Короткий огляд публікацій з теми. Історія освітнього руху, зокрема земських шкіл та їх перших організаторів в Україні, позначена внеском кількох генерацій української інтелігенції, представників педагогічної думки і громадськості: Х. Алчевської, М. Бунакова, О. Духновича, М. Драгоманова, В. Євтушевського, Т. Лубенця, С. Миропольського, Д. Пильчикова, І. Петруневича, К. Шейковського, Я. Яреми і, передусім, педагогічної діяльності земського діяча М. Корфа як одного з плеяди визначних педагогів-методистів 60-70 років XIX ст.

Особливості земської освітньої політики в Україні досліджуваного періоду розглянули М.М. Антошак, Х.М. Дробозюк, Л.В. Корж, В.В. Курченко, І.К. Кушніренко, О.І. Попельнюх, Л.Т. Рябовол, С.А. Саяпіна, Т.О. Шарненкова, Л.Г. Ярошук та інші.

Соціально-педагогічна діяльність М. Корфа була об'єктом наукових публікацій, що присвячені окремим питанням формування й становлення його як освітянина та громадського діяча (Алчевська Х.Д. (1912), Гогобашвили Я.С. (1883), Каптерев П.Ф. (1915), Михайлова Л.П. (1956), Морозюк В. (1991), Песковський М.Л. (1893, 1895), Пуха І.В. (1974-1996), Семенов Д.Д. (1871, 1914).

Окреме місце займає одне з перших за часів незалежності України дисертаційне дослідження С.А. Саяпіної (1998), у якому досліджено проблему особистості вчителя в педагогічній спадщині М.О. Корфа, виявлено концептуальні засади педагогічних поглядів М. Корфа на початкову освіту [6].

У роботі О.І. Попельнюх (2009) науково систематизовано та доведено новаторство педагогічної спадщини М. Корфа, визначено актуальність його доробок для сучасних умов розвитку вітчизняної школи [5].

Л.Г. Ярошук (2011) розкрила педагогічні ідеї М. Корфа у контексті моніторингу якості освіти, де

акцентувала увагу на першості М. Корфа у Російській імперії з питання започаткування інструментального засобу оцінювання знань (моніторингу), зокрема дорослих селян та учнів [7].

Мета даної статті дослідити вплив ідей Й. Песталоцці на педагогічні ідеї М.О. Корфа.

Основний матеріал дослідження. Своїми досягненнями вітчизняна дидактика II пол. XIX ст. зобов'язана багато у чому зарубіжним джерелам. Власне формування дидактичних засад народної школи України розвивалось як втілення системи зарубіжної, у тому числі німецької, педагогіки на національному ґрунті. Тому логічно у XIX ст. посилювався інтерес до іноземних педагогів-реформаторів, зокрема до творчості Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Беллєрса, В. Трощендорфа, Ф. Гардера.

Концептуальне обґрунтування ідеї елементарної освіти та її методичне запровадження було вперше представлено швейцарським педагогом-народником Й.Г. Песталоцці, який розглядав різнобічну діяльність дітей у процесі навчання як основу вдосконалення внутрішніх сил, цілісного розвитку їх "розвиненого розуму, твердої волі й доброго серця". Новаторське вчення Й. Песталоцці про елементи навчання покладено в основу всієї системи дидактичних принципів і змісту навчання в школі. Саме ця сукупність засобів педагогіки допомагає вихованню дітей в їх природному прагненні до саморозвитку. Відповідно, загальна ідея розвивальних цілей і завдань виховання покладена в основу розробленої Й.Г. Песталоцці теорії про елементарну освіту [3, с. 53-76].

Відтак, запропоновану ідею Й.Г. Песталоцці узагальнив у поняття "метод", у результаті практичного використання якого педагог дійшов висновку, що існує природне прагнення дітей до активної діяльності та розвитку їх природних сил. Синтез вищезазначеного і потребував, за Й. Песталоцці, від вчителів максимального спрощення прийомів і методів навчання в початковій школі. На даному підґрунті у нього зародилась концептуальна ідея про елементарне (поелементне) початкове навчання як інструмент всебічного розвитку особистості вихованця.

Пізніше, на початку XIX ст. Й.Г. Песталоцці ідею елементарного початкового навчання перетворив на концепцію, що стала відомою під назвою "метода Песталоцці", зміст якого передбачає, передусім соціально-педагогічну систему навчання й виховання дітей, яка орієнтована на всебічний гармонійний розвиток вихованців та їх інтеграцію в суспільне життя. Власне, сутність авторського "методу" педагог виклав у низці творів. Втім, на нашу думку, головною педагогічною працею з цієї проблематики є "Метод.

Пам'ятна записка Песталоцці" (1800 р.) [4].

Теорія елементарного навчання Й. Песталоцці – це певна організація навчання, при якій в об'єктах пізнання і діяльності виділяються найпростіші елементи, що дозволяють безперервно просуватись у навчанні від простого до складного, переходячи від однієї сходинки до іншої, доводячи знання і вміння до можливого ступеня вдосконалення. Він розробив систему розташованих у певній послідовності вправ з метою привести в рух притаманний дитині потяг до практичної діяльності. Саме Й. Песталоцці на початку ХІХ ст. виступив як новатор, диференціюючи змістовні і розвивальні принципи навчання.

Отже, розробляючи концепцію елементарної освіти, Й. Песталоцці розподіляв її зміст на три складові:

Інтелектуальна елементарна освіта (*verstandes*), метою якої є всебічний та гармонійний розвиток розумових здібностей людини, забезпечення її інтелектуальної самостійності і прищеплення розвинутих інтелектуальних навичок. Втім, Й. Песталоцці штучно роз'єднав і протиставляв процеси розвитку мислення дитини і накопичення нею знань. Проте, його заклик до інтелектуального розвитку дитини безперечно мав прогресивне значення.

Моральна елементарна освіта (*herzens*), метою якої є правильний всебічний і гармонійний розвиток та формування моральних суджень і прищеплення певних моральних навичок. Поруч з розумовим спогляданням Й. Песталоцці формував моральне споглядання, за яким наступала моральна рефлексія. Отже, вищий етап морального формування особистості – розвиток у неї моральної самосвідомості.

Фізична елементарна освіта (*korpernaegen*), метою якої є правильний гармонійний розвиток фізичних можливостей людини, дає впевненість і фізичну самостійність, прищеплення корисних фізичних навичок.

Й.Г. Песталоцці свого часу вважав, що навчання дітей, особливо початкове, повинно будуватись з урахуванням їх вікових і індивідуальних особливостей, тобто виділяв чіткий диференційований підхід до кожної дитини, що значило для педагога вивчення самої дитини як соціально-біологічної істоти. Швейцарський педагог справедливо стверджував, що дитину можна добре виховати тільки за умови, якщо вчитель розуміє її внутрішні відчуття, до чого вона здатна, чого прагне. Адже знання дитячої природи з усіма потребами і прагненнями повинно базуватись в основі вибору способів використання різних педагогічних засобів, які мають своїм завданням розвиток усіх внутрішніх і зовнішніх сил дитини, яка від природи прагне до саморозвитку. Й. Песталоцці шукав загальне психологічне джерело прийомів навчання й виховання, яке б робило елементарне навчання доступним, простим і надійним. Він переконливо довів, що ці вихідні елементи пізнання, які являють собою продукт історичного пізнання, продукт людської історії та історії людського розвитку, є засобом початкового засвоєння учнями основних педагогічних понять. Отже, необхідність всебічно сприяти розвитку якомога більших сил та здібностей дитини, спонукали автора ідеї елементарного початкового навчання дійти до думки щодо її практичного використання.

Аксіомою є те, що початкові чуттєві сприйняття і

обумовлені ними враження дитини є нечіткими й неупорядкованими. Тому Й. Песталоцці вважав, що елементарна освіта повинна сприяти поступовому переходу від неупорядкованих, невиразних вражень до ясних уявлень і чітких понять. Навчання, на думку педагога, покликано "стягувати" предмети і явища, які існують в природі в "хаотичному" вигляді, в більш вузьке коло, щоб підвести їх ближче до можливості сприйняття всіма органами чуття дитини. Тому радикальне завдання раціонально поставленої освіти полягає в педагогічно продуманій організації спостережень дитини, адже навчання повинно спиратися на особистий досвід спостереження як основу знань і необхідну умову пробудження активно-пізнавальної діяльності.

Й. Песталоцці, як і Е. Кант, Ф. Герbart, Дж. Локк дотримувався в педагогіці філософії раціоналізму і вважав, що джерелом знань є розум, що знання виникають тільки за активності розумової діяльності. Тому важливим завданням освіти, на думку Песталоцці, є не стільки оволодіння учнями фактичними знаннями, скільки – в розвитку їх розумових здібностей, тобто розвитку здібностей до аналізу, синтезу, логічного мислення. Педагог вважав, що кращим засобом розвитку мислення учнів є вивчення мови, математики і відстоював переважно гуманітарний напрям освіти.

Вельми аргументовано критикував цю теорію формальної освіти К.Д. Ушинський, який вважав, що кожна наука розвиває людину своїм змістом; школа повинна не тільки розвивати учнів, але і озброювати їх знаннями, які були б корисними для їх подальшої діяльності. Багато західноєвропейських і вітчизняних педагогів (А. Дистервег в Німеччині, К. Ушинський в Росії, М. Корф в Україні) висували цінні ідеї стосовно змісту шкільної освіти. Вони виступали, передусім, за підвищення рівня освіти в народних школах, за необхідність поєднання природничо-наукових і гуманітарних предметів

Попри те, що ідеї розвивальної елементарної освіти розроблені в педагогічній спадщині Й. Песталоцці недостатньо повно, особливо з точки зору їх психологічного обґрунтування, вони стали плідною основою теоретичних пошуків педагогів наступного покоління, зокрема українського німця – М. Корфа, який, наслідуючи світову освітню традицію, не стільки ставив завдання впровадження систематичних знань через позаінститутські заклади, скільки намагався розширити "інтелектуальний горизонт людини", орієнтацію на "самодіяльність особистості", на її потребу в самоосвіті. Це б забезпечило, на його думку, рух демократизму, гуманізму в національно-освітньому спрямуванні, у поєднанні змісту елементарних знань з вивченням основ наук на більш високому рівні, поступальність освіти загалом [2, с. 62-65].

Консолідуючи ідеї Й.Г. Песталоцці, його концептуальні погляди щодо елементарної освіти, досвіду західно-європейських педагогів, аналізу ідей К. Ушинського, М. Корф розробив власну концепцію елементарного навчання, адаптуючи її для народної школи конкретного регіону України. Авторське подання цієї концепції було викладено в малодослідженій сучасними науковцями статті "Що таке елементарна школа?", що являє собою, на нашу думку, психолого-

педагогічне бачення соціальної сутності елементарної освіти України останньої третини ХІХ ст. Земський громадський діяч М. Корф детально розробив навчальні програми освітньої діяльності для вчителів народних училищ, зміст яких ґрунтувався на засадах елементарної освіти.

Отже, сутність ідеї елементарної освіти полягає, передусім, в гармонійному розвитку єдності духовних і фізичних сил дитини, але з тим, щоб їх практичне використання було обов'язково підпорядковано потребам, що виходять з положення даного індивіда в суспільстві. Адже, на думку М. Корфа, елементарно розвинута у фізичному, інтелектуальному, моральному відношенні людина повинна обов'язково бути вихована в гармонії з її суспільним положенням, в гармонії з самою собою [1, с. 62-65].

Ці означення за М. Корфом якнайповніше характеризують елементарне навчання, яке найближче до дітей початкової школи, які ще погано зосереджуються, мають труднощі у відтворенні опанованого, недостатньо володіють корисними навичками, ще не привчені до узагальнення й аналізу. Тому М. Корф наголошував на необхідності ретельніше підбирати вчителів для початкового курсу гімназії, ніж для завершального. Адже, нерідко в старших класах перед вчителем виникали труднощі щодо недостатньої підготовленості учнів в елементарних класах. Тому, на думку М. Корфа, від учителя елементарних класів вимагається значно більшого педагогічного мистецтва й професійної майстерності, ніж від того, який вчить підлітків й дорослих. Останній переважно повідомляє знання і головне його завдання, на думку М. Корфа, в тому, щоб логічно згрупувати повідомлені дані, досягаючи при цьому виховного впливу на слухачів. Питання про мету передачі знань має, без сумніву, значення і на цьому етапі навчання, але далеко не таке суттєве, як в елементарній школі, яка представляє собою "царство методики".

Як і Й. Песталоцці, М. Корф надавав велике значення методам навчання. Метод, за М. Корфом – це узгодження з закономірностями психічного життя дитини системи вправ, здібностей і самодіяльності в їх єдності. Метод – це шлях до здатності дивуватися, запорука інтересу до пізнання й формування понять. Він передбачає самостійність дій дітей: спочатку спільно з вихователем, потім здебільше самостійно учні досягають, за М. Корфом, мети виховання – розвитку своїх духовних здібностей, становлення особистості.

Порівнюючи гімназії і народні школи, М. Корф вважав, що в тогоденній народній школі панувала "простота вдач, душевне і родинне ставлення до дітей, бадьорість і веселість останніх, бажання вчитися. Щодо учня гімназії, то він потрапляє з першої хвилини у світ холодно-офіційний, де ставляться до нього як "столоначальник до писаря" і, дитина не відчуває себе оточеною однолітками й старшими друзями, а товаришами по службі, що "тягнуть лямку під командою начальства" [1, с. 61].

Всі перераховані домінуючі ознаки елементарної школи і гімназії дають підстави вважати, що від учителя школа вимагала педагогічної обдарованості, педагогічного такту, психофізичної свободи, емоційно-виразної діяльності, усіх тих компонентів педаго-

гічної майстерності, які залишаються актуальними й у сучасних загальноосвітніх школах.

Первинне, основне, елементарне навчання відрізняється від подальшого як за способом викладання, так і за змістом. Викладачі старших класів мають справу з більш-менш розвиненими розумовими здібностями учнів, які неможливі без розвинутої здатності до аналізу та узагальнення предметів і явищ. Ця розумова діяльність неможлива без правильного й усвідомленого сприйняття ознак окремих предметів, без вміння спостереження. М. Корф гостро критикував існуючий устрій системи освіти, згідно з яким підготовча школа вимагала від 7-річних дітей вміння писати й читати. Для дошкільнят, на думку М. Корфа, важливо не стільки навчання грамоті, скільки використання наочних роз'яснень, усні розповіді, малювання тощо. Про наочне навчання, яке краще за будь-який навчальний метод дає можливість розвивати спостережливість і вдосконалювати зовнішні почуття учня, його конкретність виконання дій, індуктивність, звернення до власних почуттів – все це повинно б стати пріоритетними в першому класі підготовчої школи. Тому головною метою навчання в I-ому класі, за М. Корфом, є не навчання граматиці, а формування "привабливості, інтересу до навчання, його мотивів, щоб навчання приносило дітям почуття задоволення" [1, с. 26-27].

Спостереження й вивчення окремих предметів складають основне завдання елементарних класів як будь-якої елементарної школи і мають виховне значення лише при самодіяльності учнів. Завдання елементарного вчителя, на думку М. Корфа, полягає в тому, щоб від відомого дитині перейти до невідомого, одночасно не пориваючи зв'язок з знаннями, які учень здобув до вступу у школу. М. Корф не тільки теоретично розробив авторський сецесіон розвитку уяви школярів молодших класів, а довів, що елементарний учитель повинен дотримуватись переважно індуктивного і катехізичного методів, де дидактичний принцип спрямованості навчання слідує від конкретного до загального. Тому важливість питання полягає в ретельному знайомстві вчителя елементарної школи з конкретним дидактичним методом шляхом навідних питань, які збуджували самодіяльну спостережливість учня. Адже спостереженням учня підлягають лише конкретні предмети, які доступні переважно органам зору, дотику, нюху й смаку – це аксіома. Ось чому елементарний учитель має справу з предметами конкретними при постійному залученні зовнішніх чуттів учнів. Зокрема дитячі ігри свідчать, на думку М. Корфа, про схильність дитини до творчої праці, шукаючи в цьому "насолоду", яку повинен надати їй елементарний вчитель, при цьому пам'ятаючи психологічне правило: сенсорні почуття розвинені сильніше в дітях цього віку, ніж логічне мислення, і все, що дитина добре усвідомила і пізнала, дається їй через зовнішні відчуття. Отже, гарантований рівень існування тісного зв'язку між методами навчання в елементарних класах та навчальним матеріалом обумовлює зміст навчального процесу.

М. Корф переконливо довів, що наочне навчання виступає для учнів як засіб пізнання оточуючого світу. Навчальний процес більш успішніший, якщо ґрун-

тується на безпосередньому спостереженні предметів, явищ чи подій. "Якщо ми бажаємо прищеплювати учневі істинні й міцні знання речей, взагалі потрібно навчати всьому через особисте спостереження і чуттєвий досвід" [2, с. 213]. Пізнавальний інтерес вимагає для оволодіння знаннями "включення" різних органів сприйняття. Знання будуть тим міцніше і повніше засвоєні учнями, чим більшою кількістю органів чуття вони сприймаються. Наочне навчання ґрунтується на особливостях мислення дітей, які розвиваються від конкретного до абстрактного. На ранніх етапах розвитку дитина мислить більше образами, ніж поняттями. З іншого боку, поняття й абстрактні положення усвідомлюються учнями легше, якщо вони підкріплені конкретними фактами й прикладами. Наочність підвищує інтерес учнів до знань і робить процес навчання більш легким і доступним. Теоретичні положення при вмілому використанні принципу наочності стають доступними і зрозумілими для учнів. "Вчіть дитину будь-яким п'яти невідомим їй словам, і вона буде довго і марно мучитись над ними, але пов'яжіть з картинками двадцять таких слів – і дитина засвоїть їх на льоту" [2, с. 214]. Як прозорливий методист, М. Корф вказував на надмірну абстрагованість при вивченні як рідної, так й іноземної мови. Викладання іноземних мов велось, як правило, шляхом завчання окремих слів та правил. М. Корф у свою чергу відстоював навчання через зв'язок назв предметів на іноземній мові з їх зображенням, або з самим предметом. За допомогою усних вправ відбувається оволодіння формами мови і від цих конкретних та окремих явищ - перехід до узагальнення, тобто правил, які учні повинні вивести самостійно по катехизації вчителя. Таким чином, учитель має не просто видавати учням "порцію знань", а спрямовувати, підтримувати їх самодіяльність та творчість. Вказані вище положення класичної дидактики, завдання якої чітко

розмежував М. Корф, зберігають своє наукове значення і актуальність для сучасного навчання. Різниця полягає в тому, що в сьогоденні удосконалена і отримала широкий розвиток система навчально-наочних посібників та інтерактивних методів навчання, що дозволяє зробити доступними спостереження навіть таких предметів і явищ, які в звичайних умовах не можуть сприйматися за допомогою органів чуття. Ставлячи проблемні питання, як-то: як шкідливо відбиваються на елементарній школі навчальні вимоги гімназії; які навчальні предмети повинні викладатися в елементарних школах, М. Корф надав змогу освітянам ознайомитись в періодиці з проектом плану навчальних предметів, які повинні викладатися і знайшли місце в раціональному елементарному училищі.

Принагідно зазначимо, що спочатку елементарна школа в Україні організовувалась приватно, вона не була державною, і тому навчальну програму склали приватні меценати й філантропи. Так, про зміст навчальних програм початкової школи полемізував М. Корф у статті "К вопросу об обязательности обучения", даючи педагогічний аналіз однієї з кращих приватних підготовчих шкіл Москви. "Від дев'ятирічних дітей вимагають найповнішої номенклатури всієї етимології! Всі ці філософські терміни, в основі своїй, по своєму значенню ледве доступні дванадцятирічним дітям, а на них муштрують дітей дев'яти років і таку школу називають елементарною!" [2, с. 213].

Висновки. Отже, елементарна освіта в Україні останньої третини ХІХ ст. як новітня дефініція, стала першим відкриттям у вітчизняній дидактиці, зміст якої набув поширення завдяки методико-педагогічній діяльності М. Корфа. Це забезпечило демократизм, гуманізм, національно-освітнє спрямування, поєднання в змісті освіти елементарних знань з подальшим вивченням основ наук на більш високому рівні, поступальність освіти загалом.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Корф Н.А. Итоги народного образования в европейских государствах / Николай Александрович Корф. – СПб: Типография М.А. Хана, 1979. – 141 с.
Korf N.A. Itogi narodnogo obrazovaniya v evropeyskikh gosudarstvah [Results of public education in the European countries] / Nikolay Aleksandrovich Korf. – SPb: Tipografiya M.A. Hana, 1979. – 141 s.
2. Корф Н.А. Наши педагогические вопросы / Николай Александрович Корф. – М.: "Сотрудник школ", 1882. – 410с.
Korf N.A. Nashi pedagogicheskie voprosy [Our pedagogical questions] / Nikolay Aleksandrovich Korf. – M.: "Sotrudnik shkoli", 1882. – 410s
3. Песталотци И.Г. Избранные педагогические произведения: в 3 т. / под ред. М.Ф. Шабаевой. – М.: Изд-во "Просвещение", Т. 3. – 1965 – 640с.
Pestalotstsi I.G. Izbrannyye pedagogicheskie proizvedeniya [Selected pedagogical works]: v 3 t. / pod red. M.F. Shabaevoy. – M.: Izd-vo "Prosveschenie", T. 3. – 1965 – 640s.
4. Песталотци И.Г. Избранные педагогические произведения: в 2 т. / под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. – М.: Педагогика, Т. 1. - 1981 – 334с.
Pestalotstsi I.G. Izbrannyye pedagogicheskie proizvedeniya [Selected pedagogical works]: v 2 t. / pod red. V.A. Rotenberg, V.M. Klarina. – M.: Pedagogika, T. 1. - 1981 – 334s.
5. Попельных О.И. Педагогична і просвітницька діяльність М.О. Корфа в контексті розвитку вітчизняної школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / О.И. Попельных. – Полтава, 2009. – 25с.
Popelnyuh O.I. Pedagogichna i prosvitnitska diyalnist M.O.Korfa v konteksti rozviku vitchiznyanoi shkoli [Education and awareness N.A. Korff in the context of the national school]: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 "Zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiki" / O.I. Popelnyuh. – Poltava, 2009. – 25s.
6. Саяпина С.А. Проблемы личности учителя в педагогическом наследии Н.А. Корфа: дис. ... кандидата пед.наук: 13.00.01 / Саяпина Светлана Анатольевна. – Славянск, 1998. – 144с.
Sayapina S.A. Problemy lichnosti uchitelya v pedagogicheskom nasledii N.A.Korfa [Problems personality of teachers in pedagogical Heritage N.A.Korff]: dis. ... kandidata ped.nauk: 13.00.01 / Sayapina Svetlana Anatolevna. – Slavyansk, 1998. – 144s.
7. Ярошук Л.Г. Ідеї М.О. Корфа в контексті моніторингу якості освіти / Л.Г. Ярошук // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. - № 10. – С. 254–257.
Yaroschuk L.G. Ideyi M.O. Korfa v konteksti monitoringu yakosti osviti [Ideas N.A. Korff in the context of monitoring the quality of education] / L.G. Yaroschuk // Naukovi zapiski Nizhinskogo derzhavnogo universitetu im. M. Gogolya. Psihologo-pedagogichni nauki. – 2011. - № 10. – S. 254–257.

Leshenko E.V. Elementary education Y.Pestalotsti as propedeutics primary education M. Korff

Abstract. The article examines the activity of one of the first founders of the Ukrainian rural education, public figure M. Baron Korff. It reflects the origins of his teacher education and training in primary school rural school. We consider the system didactic teaching native and foreign languages proposed by M. Korff.

Keywords: *rural school, principle of visibility, primary education, the learning process, a local activist*

Лещенко Э.В. Элементарное образование И. Песталоцци как пропедевтика начального образования Н. Корфа

Аннотация. В статье исследуется деятельность одного из первых основателей украинского земского образования, общественного деятеля барона Н. Корфа. Освещаются истоки его педагогической системы образования и воспитания в начальных классах земской школы. Рассматриваются дидактические приемы преподавания родного и иностранных языков, предложенные Н. Корфом.

Ключевые слова: *земская школа, метод наглядности, начальное образование, учебный процесс, земский деятель*